

پروسی وضعیت طلاق در کشور با تأکید بر استان قم

نویسندگان:

دکتر سید رضی مرتضی

دکتر علی اکبر عبداللہی مقدم

دکتر یاور عیوضی



بررسی وضعیت طلاق در کشور

با تأکید بر استان قم

پیوست: اندرآوردی کاغذی طلاق و تحکیم بنیان خانواده در کشور با تأکید بر استان قم

نویسندگان: دکتر سید مرتضی میرتبار، دکتر علی اکبر عبدالاحدی مقدم، دکتر یاور عیوضی

مدیر اجرایی: مهی نظری، انتشارات: مکت اندیشه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۵۹۹-۲-۳، شمارگان: ۵ نسخه، نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۷، قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤسسه روابط مبین هدایت محفوظ است.

سرشناسه: میرتبار، سیدمرتضی، ۱۳۶۴ - عنوان و نام پدیدآور: بررسی وضعیت طلاق در کشور با تأکید بر استان قم / نویسندگان سیدمرتضی میرتبار، علی اکبر عبدالاحدی مقدم، یاور عیوضی. - مشخصات نشر: قم: مکت اندیشه، ۱۳۹۷. - مشخصات فهرستی: مکت اندیشه، ۱۳۶۴ ص. - شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۵۹۹-۲-۳ ریال ۲-۳-۹۹۵۹۹-۶۲۲. - وضعیت فهرست نویسی: فیبا. - موضوع: طلاق -- ایران -- ق. - --: پژوهی. - موضوع: Divorce -- Iran -- Case studies -- Qom. - شناسه افزوده: عبدالاحدی مقدم، علی اکبر، ۱۳۵۹- - شناسه افزوده: عیوضی، یاور، ۱۳۶۲- - رده بندی کنگره: ۴۱۳۹۷ ب۹م/۵۶/۹۷۲۲ HQ. - رده بندی دیویی: ۸۹۰۹۵۵/۳۰۶. - شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۴۰۹۸۴

شبکه ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): محمد قرائتی ستوده ۰۲۵۳۲۲۰۶۴۰۵

دفتر مرکزی: قم - ۴۵ متری شهید صدوقی - کوچه ۵۶ - پلاک ۷۴ - تلفن: ۰۲۵۳۲۲۰۶۴۰۴

مرکز پخش: قم - چهارراه شهدا - فروشگاه خانه کتاب

پست الکترونیک: info@smhi.ir آدرس تارنما: www.smhi.ir



۵	فهرست
---	-------

۹	مقدمه
---	-------

فصل اول : مبانی نظری پژوهش

۱۷	۱. مفهوم شناسی طلاق
----	---------------------

۱۷	۱-۱. تعریف طلاق
----	-----------------

۲۰	۱-۲. تفاوت میان مفهوم طلاق و دیگر مفاهیم نزدیک به آن
----	--

۲۲	۱-۳. ارتباط طلاق با اضلاع جامعه انسانی
----	--

۲۳	۱-۴. مراحل شکل گیری میل به طلاق تا طلاق
----	---

۲۸	۲. موضوع شناسی طلاق در ایران
----	------------------------------

۲۸	۲-۱. نظریات اندیشمندان در مسئله طلاق
----	--------------------------------------

۳۲	خلاصه نظریات
----	--------------

۴۰	جمع بندی و نقد نظریات
----	-----------------------

۴۱	۲-۲. مکانیزم تحقق وضعیت مطلوب طلاق
----	------------------------------------

۴۲	الف) مسئله طلاق از منظر دین اسلام
----	-----------------------------------

۴۳	راهکارهای طلاق از منظر اسلام
----	------------------------------

۴۵	ب) مسئله طلاق در بیانات رهبر معظم انقلاب.....
۴۹	ج) مسئله طلاق در قوانین و مقررات.....
۴۹	سیر تحولات قانون گذاری طلاق در حقوق ایران.....
۵۷	سیاست گذاری و قوانین در خصوص خانواده.....
۵۹	۳-۲. روش شناسی کشف راهبردها و راهکارها.....
۶۳	جمع بندی.....

فصل دوم: تحلیل مسئله طلاق در پژوهش های کمی

۷۰	۱. وضعیت فعلی خانواده در ایران رقم.....
۸۴	۲-۱. بررسی شاخص ها و زمینه های طلاق در سطح کلان و خرد.....
۹۰	۳-۱. وضعیت شناسی مدل افزایش طلاق.....
۹۳	الف) ویژگی های جمعیت شناختی.....
۹۳	آمار طلاق با توجه به سن وقوع طلاق.....
۹۹	آمار طلاق با توجه به مدت زمان زندگی مشترک.....
۱۰۵	طلاق های ثبت شده برحسب اختلاف سن زوج و زوجه.....
۱۱۲	رابطه تحصیلات و آمار طلاق.....
۱۱۳	ب) عوامل فردی و شخصیتی.....
۱۱۸	پیش انگاره های زوجین در طلاق.....
۱۱۹	اعتیاد.....
۱۲۲	ج) عوامل فرهنگی.....
۱۲۵	نگرش به طلاق.....
۱۳۵	ضعف مذهب و اشتراک مذهبی.....

۱۳۸	مداخله فامیل و اطرافیان
۱۳۹	(د) عدم تفاهم و توافق
۱۴۲	(ه) عوامل عاطفی - جنسی
۱۴۲	طلاق عاطفی
۱۴۶	خشونت
۱۴۸	مشکلات جنسی
۱۵۲	(و) عوامل اقتصادی
۱۵۳	بیکاری
۱۵۵	گرانی و تورم
۱۵۵	جمع‌بندی

فصل سوم: وضعیت طلاق در آیین پژوهش‌های کیفی

۱۶۲	مقدمه
۱۶۳	۱-۱. هستی‌شناسی طلاق
۱۶۷	۲-۱. برآورد وضعیت موجود و انطباق آن با وضعیت مطلوب
۱۷۲	۳-۱. پیامدشناسی طلاق
۱۷۵	۴-۱. یافته‌های توصیفی
۱۸۲	۵-۱. یافته‌های استنباطی
۲۰۳	۶-۱. پیشنهادات و راهکارها
۲۱۰	منابع و مأخذ

فصل چهارم: راهبردپردازی

۲۱۷		مقدمه
۲۱۹		تبیین جریان طلاق در ایران
۲۲۵		شاخص‌های مهم تحکیم خانواده
۲۲۸		نکات حائز اهمیت در مسئله طلاق
۲۳۰		راهبردهای پیش‌پهادی
۲۳۰		راهبرد کوتاه مدت
۲۳۱		راهبرد بلندمدت
۲۳۳		شرح فعالیت مرکز تحکیم خانواده
۲۳۵		ساختار مرکز تحکیم خانواده
۲۳۸		موانع تحکیم بنیان خانواده در کشور
۲۴۰		جمع‌بندی

نتیجه‌گیری

۲۴۳		نتیجه‌گیری
۲۵۰		منابع
۲۵۰		منابع فارسی
۲۶۳		بیانات رهبر معظم انقلاب
۲۶۳		سایت‌ها و منابع انگلیسی

مقدمه

در میان نظام‌های اجتماعی، خانواده، ابتدایی‌ترین و تنها نظام اجتماعی است که همه اجتماعات بشری آن را پذیرفته و از آن به عنوان کوچک‌ترین واحد اجتماعی، پایه و اساس ساخت اجتماعی یاد می‌کنند و به نوعی آن را «الوده» بر نظام متمدن می‌دانند؛ به گونه‌ای که فیلسوفان و محققان اجتماعی معتقدند که جامعه مشکل از خانواده‌ها است و مختصات جامعه مورد مطالعه از طریق روشن کردن روابط خانوادگی موجود در آن، ترسیم پذیراست. این کانون کوچک اجتماعی، متضمن پذیرش نقش‌های اجتماعی و هم‌زمانی با هنجارهای اجتماعی است و گسست آن شروع بسیاری از ناهنجاری‌ها خواهد بود؛ همان‌دلیلی که ساروخانی در کتاب خود می‌نویسد: «هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند ادعای سلامت کند، چنانچه از خانواده‌هایی سالم برخوردار نباشد»^۱. شکل‌گیری این نهاد با پیوند زناشویی میان زن و مرد حادث می‌شود، چنان‌که به‌دست آوردن یک زندگی زناشویی موفق تقریباً رؤیای هر کسی است که پای در عرصه تشکیل خانواده می‌دهد. همان‌طور که در پژوهش وایت و کالگر نشان داده می‌شود ۹۳ درصد افراد مورد مطالعه، داشتن ازدواج شاد را یکی از اصلی‌ترین اولویت‌های زندگی خویش

۱. باقر ساروخانی، مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده، ص ۱۱.

دانسته و بر این باور بودند که ازدواج یک تعهد مادام‌العمر است که جز در حالت‌های اضطراری نباید به آن پایان داد.^۱ به طور کلی در همه جوامع، هیچ‌یک از زوجین در بدو ازدواج و آغاز زندگی تصور جدایی و از بین رفتن پیوندشان را ندارند و با انگاره‌های مثبت و پراز انرژی در شکل‌دهی به زندگی منحصربه‌فرد و عالی، پای سفره عقد می‌نشینند و هرگز روزی را تصور نمی‌کنند که ممکن است مشکلات چنان بر آنان غلبه کند تا فکر پایان دادن به زندگی را در سر بپرورانند.

آری، گاهی طلاق تنها راه منطقی برای حل مشکلات به نظر می‌رسد. در بسیاری از موارد و به علل گوناگون، زندگی محکوم به فنا است، اما بررسی و توجه به آن علل در کنار آنالیز زندگی پس از طلاق، می‌تواند روزه‌ای در تثبیت زندگانی افراد مایل به طلاق ایجاد کند. در واقع اگر درست اندیشیده شود، شاید بتوان از گسیختگی خانواده و پدیده طلاق که در زمره غم‌انگیزترین پدیده‌های اجتماع است، از بغوض‌ترین حلال‌ها در فرهنگ اسلامی است جلوگیری نمود. با اصلاح بسیاری از انگیزه‌های اشتباه در تفکرات زوجین از ازدواج، افزایش آگاهی و قدرت تحمل، سازش، هم‌سانی پیش از ازدواج و ... می‌توان جلوی این بدعت اجتماعی را تا حدودی گرفت. همچنین زمانی که به وقایع بعد از طلاق افراد، مطلقه توجه شود، می‌توان اثرات منفی و جدی آن بر جنبه‌های فشارهای روانی، اجتماعی، هیجانی و اقتصادی اشخاص را مشاهده کرد. بسیاری از افرادی که متارکه کرده‌اند، خود را شخم زده و ناتوان برای ازدواج دوباره می‌دانند. از آنجایی که طلاق برای زنان نسبت به مردان تنگ‌تر است، ممکن است این زن باشد که تردید کمتری درباره نفس طلاق داشته باشد؛ اما هر کسی که در برقراری زندگی جدید مشکلات بیشتری خواهد داشت. مفهوم سازگاری کراراً به مثابه یک سازمان‌دهنده در بحث‌های مربوط به پیامدهای طلاق مطرح شده است. تحقیقات نشان می‌دهد که افراد مطلقه بیشتر از افراد مجرد سطوح بالای افسردگی و اضطراب را از خود نشان می‌دهند و آن دسته از افراد مطلقه با اعتماد و عزت نفس پایین که تصویر ضعیفی از خود و توانایی‌های خود دارند، در مقایسه با کسانی که ازدواج نکرده‌اند، علائم بیشتری از پریشانی را از خود نشان می‌دهند.^۲ مسائلی از این دست سبب شده است که موضوع طلاق یکی از مهم‌ترین مباحث مطرح در همه

۱. محسن زاده و دیگران، «مطالعه کیفی عوامل نارضایتی زناشویی و اقدام به طلاق»، مطالعات راهبردی زنان، ش ۵۳، ۱۳۹۰.

۲. Enright, R. D., «Forgiveness is a choice», Washington, DC: American Psychological Association ۲۰۰۱.

جوامع اجتماعی دنیا لقب گیرد؛ به گونه‌ای که از آشفتگی زناشویی و طلاق، بعد از مرگ ناگهانی در خانواده، به عنوان شدیدترین فشارهایی نام می‌برند که افراد تجربه می‌کنند.^۱

وقوع این معضل اجتماعی در جامعه ما نیز روبه‌افزایش است. پرونده‌های متفاوت و پر شمار طلاق، شلوغی دادگاه‌های خانواده و افزایش فزاینده مراکز و کلینیک‌های مشاوره خانواده، نشان‌دهنده افزایش طلاق و به طور کلی از هم‌گسیختگی خانواده در ایران است. البته طبق نظر محققان داخلی، در این شاخصه هنوز به مرز بحران نزدیک نشدیم، اما باید پذیرفت که زنگ‌های خطر به صدا درآمده‌اند؛ به طوری که رشد طلاق تا سال ۱۳۷۹ آرام و تقریباً ثابت بود، اما از سال ۱۳۸۰ تاکنون شاهد رشد چشمگیر طلاق بوده‌ایم.^۲ در سال ۱۳۹۳ روزانه ۴۳۴ طلاق در کشور ثبت شد است؛ یعنی ۱۸ طلاق در هر ساعت.^۳ و در سال ۱۳۹۴ در هر ساعت ۱۸/۶ طلاق ثبت شده است؛ یعنی در هر سه دقیقه یک خانواده ایرانی از هم فرومی‌پاشد.^۴ این آمار در سال ۱۳۹۶ فزونی بیشتری یافت و در پایان این سال به ۱۷۴۵۹۷ طلاق رسید؛ یعنی در هر ساعت ۲۰ طلاق به ثبت رسید است. در حالی که باید دانست در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال قبل، روند کاهش ۱۳ درصدی ازدواج نیز تجربه شده است که این مسائل موجبات نگرانی را فراهم می‌سازد.^۵

درست است که طلاق در جامعه ایران نسبت به جامعه غربی رتبه پایین‌تری دارد، اما باید دانست که در منطقه و در میان کشورهای مسلمان رتبه چهارم را دارد؛ البته ایران در منطقه غرب آسیا، پس از قطر، عربستان و ترکیه در رتبه چهارم است؛ بنابراین اظهار نظری که رتبه

۱. منصوره زارعان، عوامل اکتشافی طلاق در قم در ده سال اخیر (۱۳۸۵، ۱۳۹۵)، ص ۱۰۰. به نقل از کیم هالفورد، زوج

درمانی کوتاه مدت، یاری به زوجین برای کمک به خود، ترجمه مصطفی تبریزی و همکاران، تهران: نشر

۲. مسعوده هنریان و سید جلال یونسی، «بررسی علل طلاق در دادگاه‌های خانواده تهران»، فصلنامه علمی پژوهشی

مطالعات روانشناسی بالینی، ش ۳، تابستان ۱۳۹۰، ص ۱۲۷.

۳. «آمار طلاق در ایران: هر ساعت ۱۹ طلاق!»، کد خبر: ۳۲۰۹۴۵، تاریخ: ۹۴/۷/۱؛

قابل دسترسی در سایت: <http://afabnews.ir>

۴. «فروپاشی یک خانواده ایرانی در هر سه دقیقه»، کد خبر: ۳۰۱۹۵۶۷، تاریخ: ۱۳۹۴/۱۰/۲۱؛

قابل دسترسی در سایت: <http://www.mehrnews.com>

۵. «ثبت ۲۰ طلاق» در هر ساعت»، کد خبر: ۹۷۰۲۰۴۰۲۷۱۲، تاریخ: ۹۷/۲/۵؛

قابل دسترسی در سایت: www.isna.ir

۶. گزارش وضعیت اجتماعی زنان در ایران (۱۳۸۰-۱۳۹۰)، ص ۱۶۵. آمار مربوط به سال ۲۰۱۰ میلادی است.

طلاق ایران را چهارم در جهان معرفی کرده است، نشئت گرفته از اشتباهی است که وضعیت منطقه را با جهان خلط کرده است.^۱ در هر حال برای کشوری که داعیه دار تشیع و احترام به نهاد خانواده می باشد، دور از انتظار است؛ به ویژه آن که در شهر مذهبی قم، میزان طلاق بیش از میانگین نرخ طلاق در کشور اعلام شده است؛ به گونه ای که در سال ۱۳۹۵، نرخ طلاق در استان قم ۲/۷۱ اعلام شده است، در حالی که میانگین نرخ طلاق در کل کشور ۲/۱۳ بوده است. بنابراین قم، بالاترین نرخ طلاق را در سال ۱۳۹۵ در کشور داشته است.^۲

عوامل بسیاری در شکل گیری این پدیده غمناک در جامعه ایرانی به ویژه شهرهای مذهبی همچون قم، می توان اشاره کرد؛ از تفاوت های فردی و فرهنگی، اختلافات مذهبی، مشکلات اقتصادی، مشکلات شدید شخصیتی و روانی، فقدان مهارت های ارتباطی تا اختلافات جنسی، اعتیاد و ناکافی بودن آشنایی پیش از ازدواج. با وجود این باید دانست مروری بر ادبیات تجربی داخلی و خارجی نشان دهنده بانتهایی بعدی و پیچیده مقوله طلاق در جوامع مختلف است که نیاز است برای هر فرهنگ، نژاد، اقلیت و مرقعه علمی پژوهشی دقیق در حل این مسئله انجام گیرد؛ برای مثال یزد و قم، دو شهر مذهبی ایران شناخته می شوند، در حالی که در میزان آسیب های اجتماعی تفاوت چشمگیری میان این دو استان برقرار است. باید دانست آنچه پرداختن به این موضوع را دشوار می کند، گسترده بودن دایره موضوع و پیچیدگی وقوع بحران در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است که با تفاوت سبک زندگی و میزان آگاهی افراد، دستیابی به عامل و راهکار مسئله متفاوت و بغرنج می شود؛ برای مثال یکی از عوامل طلاق در برخی استان ها همچون تهران است، اما فقر در قم، عامل اصلی طلاق (به نسبت رتبه و تأثیر عوامل) شناسایی نشده و تنها مؤید و تسریع بخش در رویداد طلاق به شمار می آید. از همین رو پرسش اصلی تحقیق پیش رو چنین طرح می شود: عوامل اصلی طلاق در کشور به ویژه استان قم چیست؟ با چه راهکارها و مدلی می توان از گسترش طلاق در استان قم جلوگیری کرد؟ در پژوهش حاضر تلاش می شود وضعیت طلاق در کشور با تأکید بر استان قم، به عنوان

۱. معصومه آباد، دبیر کمیته سلامت شورای شهر تهران، «ایران رتبه چهارم «طلاق» در جهان»، کد خبر: ۱۳۳۸۶.

تاریخ ۹۱/۵/۲۹؛ قابل دسترس در سایت: <http://www.migna.ir>

۲. «چرا آمار طلاق در قم بالا است؟»، کد خبر: ۹۶۰۹۰۷۶۶۵؛ تاریخ ۱۳۹۶/۹/۲۸.

سمبل مذهب تشیع در ایران، براساس پژوهش‌های کمی و کیفی صورت‌گرفته، تحلیل و تجزیه شود. افزون بر آن با برگزاری جلسات مختلف بارش فکری و مصاحبه با اساتید و مسئولان مربوطه، به تحلیل راهکارها و راهبردهای حل این آسیب اجتماعی پرداخته می‌شود. بایسته است تأکید کنیم که نویسنده در پی بیان نظریات و مباحث نظری طلاق نیست و کاملاً عینی و کاربردی و براساس وضعیت کمی و کیفی موجود، این پدیده را بررسی کرده است.

در این فرصت بایسته می‌دانم از همه استادان و بزرگوارانی که در به انجام رسیدن این پژوهش، با مصاحبه‌های علمی و حضور در جلسات هم‌اندیشی و ارائه مطالب و نظرات نخبگانی خود، یاری رسان ما بودند صمیمانه سپاس‌گزاری کنم.

مدیر عامل مؤسسه مطالعاتی صراط مبین قم

دکتر محمد تقی دشتی